

Miroslav SANIGA

Křížom-krážom Prírodou

PERFEKT

Križom-krážom prírodou

Miroslav SANIGA

Križom-krážom
Prírodou

Text & photographs © Miroslav Saniga
Illustrations © Miroslav Saniga, Božena Plocháčňová
Design © Juraj Zvalo
Slovak edition © Perfekt 2019

Križom-krážom prírodou

Text a fotografie: Miroslav Saniga
Ilustrácie: Miroslav Saniga, Božena Plocháčňová
Editor: Ján Čomaj
Jazyková redaktorka: Marta Činovská
Grafická úprava a zalomenie: Juraj Zvalo

Vydal Perfekt, a. s., Cukrová 14, 811 08 Bratislava, ako svoju 831. publikáciu.
Rok vydania: 2019
Prvé vydanie

Tlač: KASICO, a. s., www.kasico.sk

Knihu si môžete objednať vo vydavateľstve PERFEKT, Cukrová 14, 811 08 Bratislava,
e-mail: odbyt@perfekt.sk alebo kúpiť v Kníhkupectve Vojtecha Zamarovského,
Karpatská 7, 811 05 Bratislava 1, alebo na www.perfekt.sk s 30% zľavou.

Elektronickú verziu tejto knihy si môžete kúpiť na www.martinus.sk a www.dibuk.sk.

ISBN 978-80-8046-918-4
www.perfekt.sk

Červienka obyčajná

V prírode sa v každom okamihu dejú tisíce príbehov. Človek má však možnosť postrehnúť len ich nepatrnú časť.

Od mala som sa rád túlaval chodníkmi lesov a lúk. Všimol som si život v prírode a bol som nadchnutý jej dokonalosťou. Pamätám sa, aký som bol vždy šťastný, keď som uvidel v lese dovedy pre mňa neznámeho vtáčika. S príslovečnou detskou radosťou som prežíval osudy vtáčat, ktorých hniezda som tu ponachodil. Priznávam sa však, milí mladí priatelia, že tomu nie je inak ani teraz. Aj dnes som rovnako šťastný, keď nájdem pod trsom previsnutej trávy či v hustej čečine vtáčiu kolísku. Chýbala mi však knižka, čo by ma bola zasväti-

la do tajov a krás prírody, povodila najtajnejšími zákutiami lesov a lúk detskej duši prístupnou formou.

V prírode som zažil veľa krásnych chvíľ. Mnohé z nich mi utkveli v pamäti ešte z tamtých detských čias. Cítim, že by bolo sebecké nechať si ich len pre seba a nepodeliť sa s vami. Tak som sa jedného dňa rozhodol, že aspoň zopár z nich dám na papier. Stalo sa. A vám sa dostáva do rúk útla knižka s príbehmi, ktoré zažili dvaja nerozluční kamaráti, ujo Paľo a malý Janko, na potulkách horami, lesmi a lúčiami. Rozprávačom je prastará jedľa, v ktorej letokruhoch sú popísané príbehy ratolestí dobrotivej matky prírody ešte z minulého storočia... Skutočne žije – v doline Teplô vo Veľkej Fatre. Tu sa odohráva aj väčšina príbehov tejto knižky. Príroda sama mi pomohla tieto poviedky vyrozprávať práve cez – tetušku Jedličku...

Milí mladí čitatelia, veľmi by som si želal, aby každý jeden z vás, a nielen z vás – terajších, ale aj z budúcich, zažil aspoň túto kvapôčku z nekonečného mora príbehov, ktoré sa odohrávajú deň čo deň na scéne našej prírody.

Niet slov, ktorými by som vedel vyjadriť vďaku prírode za to, že stvorila na Zemi zázračný život, že skrz mojich rodičov požehnala život i mne a naučila ma milovať, velebiť a chrániť tento zázrak zázrakov nedozerného vesmírneho sveta.

Zo srdca, čo patrí prírode, venujem túto knižku len jej. A vám.

Autor

Zmiešaný les

Les - zázrak prírody

Kráčam hlbokým sypkým snehom, nohy sa mi noria do bielej periny a za mnou zostáva len nejasná stopa v starom bukovom poraste. Jeho statní junáci držia v náručíach ranný poprašok a pomedzi ich konáre sa naháňa vietor, rozfukujúc chumáče po celom okolí. Zastavujem sa pri najmohutnejšom buku. Skláňa starú hlávku k zemi, akoby už nemal vlády vystrieť sa tak, ako o desiatky rokov mladší ju-

náci. Dívam sa do jeho rozložitej koruny ozdobenej čerstvým sniežikom – odrážajú sa na ňom prvé slnečné lúče dňa.

„Koľko životov daroval tento starý pán lesa za svojho života? Koľkí zo susedov sú jeho potomkovia? Koľko kyslíka vytvoril? Koľko vody zadržal v čase dažďov a vypustil v čase sucha? Koľkým obyvateľom lesa poskytol úkryt v nebezpečenstve? Koľkým poskytol príbytok? Koľko snehu držal takto ako dnes vo svojom náručí?“ uvažujem v duchu.

Listnatý les

Mráz ma preberá zo zamyslenia. Dotýkam sa rukami tohto zázraku prírody, kráľa lesa, sklápam pred ním oči a vzdávam poklonu. Ja – človek, taký malý oproti lesnému majestátu.

Vychádzam na polianku a vidím, že som všade vôkol obklopený zeleným morom miliónov stromov. Zalieva ma pocit nesmierneho šťastia...

Pomaly sa uberám ďalej, nižšie a nižšie, a do nosa sa mi tlačí prenikavá vôňa jari. Áno, to pán les si vyzlieka biely zimný kožuch. Vy-

tiahol jarný frak, navoňaný nespočetným množstvom všakovakých aróm lesných rastlín. Tuto sa pyšne vypínajú biele snežienky. Ako by sa aj nepýšili, keď už prerazili bielu perinku snehu, pod ktorou sa im tak sladko spalo. Ešte sa trasú od chladu, chúdence, no čochvíľa ich zohreje slnko. A tu sú zasa žltučké prvosienky, ľudovo zvané Petrove kľúče, čo odomykajú bránu do jari.

O pár dní je pán les je už takmer celý v jarnom odevu. Už mu chýba zapnúť len pár gombíkov, aby sa ukázal v zelenej kráse všetkým, ktorí ho obdivujú.

Kráčam čistým chodníkom a zastavujem sa pri driečnom mládencovi. Máva mi tisíckami sviežich listov. V blahodarne pôsobiacej atmosfére sa skláňam k malému semienku na zemi. Beriem ho do

Buk lesný

ruky o obdivujem tento maličký zázrak – držím v ruke budúceho velikána hôr. Je to skutočne jeden z najväčších zázrakov na svete – z tohto maličkému semienka vyrastie raz obor. Kolkí si uvedomujú tento fakt? Väčšina to berie ako samozrejmú. Zvieram dlaň a zohrievam

budúceho zeleného junáka. Cítim tlkot jeho malého srdiečka. Ticho ho vraciam do zeleného machu.

Očami vnímam vyše sto rokov trvajúci vývoj od malilinkého semienka cez krehé tielko semenáčika, ktorý ešte len prvý rok skúša sladkosť i trpkosť života v tomto prostredí, cez driečnych stromových mládencov pýšiacich sa svojím vzhľadom, až po velikánov týčiacich sa do modrej oblohy. Tamto je štíhly smrek rastúci na stráni, tu zasa kosodrevina lemujúca ako koberec temená skál, tuto jedlička vypínajúca sa nad okolitým porastom a žiariaca do diaľky striebřistými ihličkami, akoby

Javor horský

držala stráž nad pokojom lesa. Tu vedľa jarčeka zapustil korene života buk, tamto zas verní bratia – javor a jaseň – sa držia za ruky prepletajúc svoje vetvy jeden do druhého.

Približujem sa k húštine mladých stromčekov. Vyplašený drozd vyletuje a sadá si na vrcholec jedného z nich. Po chvíľke už nôti svoju ľúbostnú melódiu. Spríjemňuje tak dlhý čas sedenia na vajíčkach jeho najmilšej. Vysoko v korune javora sa ozýva hlasné bubnovanie ňľa.

Celý les sa ozýva neutíchajúcim vtáčim džavotom. Je vyjadrením radosti zo života a z príchodu najkrajšieho obdobia – času lásky. Všetky zákutia lesa sú presiaknuté najkrehkejším citom a nič iné tu nemá miesto.

Ďakujem lesu za to, že je taký štedrý ku každému, kto v ňom žije, aj ku každému, kto sem vkročí. Ďakujem mu za to, že vo svojom náručí ukryje rovnako rysa, medveďa, hlucháňa, ako aj človeka. Ďakujem mu za to nielen ja – človek, ale i všetci jeho prirodzení obyvatelia. Tí síce hovoriť nevedia, no za nich hovorí ich účinkovanie v ňom, bez ktorého by on nemohol žiť.

Stúpam ďalej. Horúce slnko rozpálilo koruny stromov. Tu je však príjemný vlhký vzduch. Jarčeka potu mi stekajú po lícach a vysmädnutý si sadám na mokrý koberec machu. Zneďaleka dolieha zurčanie jarčeka. V tomto cítim, že sa nachádzam ďaleko od ľudského zhonu, hluku a napätia. Dvíham sa a idem sa pozrieť na to čaro, ktoré vo mne vyvoláva túto neobyčajnú náladu. Dívam sa na zelenkastomodrý potôčik blúdiaci pomedzi sivohnedé balvany. Načieram dlaňou do chladného potoka a pijem ten najdrahší nápoj – a pri tom ničím a nikomu sa tu neplatí.

V atmosfére neskutočnej pohody sa mi zastavuje zrak na vyhasnutom živote vyvráteného stromu. Na sebe má veniec mladých stromčekov. Smrť jedného znamená život druhého, aby les žil večne..

A príde jeseň. Kroky ma vedú do temného lesa. Tmavozelený letný odev si už prezlieka za najpestrejší frak. Má žltú, tu zasa oranžovú, hrdzavú, hnedú i červenú farbu. Karmínové plody jarabiny či kaliny v pozadí žltkasto-oranžových listov žiaria ako drahokamy rubínov posadené v zlate. Vnímam tú krásu so zatajeným dychom.

Onedlho mi máva listami, akoby sa chcel ešte naposledy rozlúčiť. Chytám ich do dlaní, aby mi ani jeden z nich neunikol. Už ich mám

Jaseň štíhly

Rys ostrovid

plnú náruč. Pomaly, po jednom ich čítam. Na každom je však rovnaký text: „Posledný pozdrav“. Hádám len nie posledný pozdrav v ich živote?... Nie, to nesmie byť pravda, tento zázrak musí žiť o rok, dva, ten musí žiť naveky! Áno – je to len posledný pozdrav v tomto roku. Padá mi kameň zo srdca. O rok tu budem opäť dostávať milióny listov od týchto junákov.

Na okraj lesa na mňa vykúkajú červené hlavičky sladučkých maľín. Pod nimi v tráve si čupia fialové guľôčky čučoriedok, ktoré akoby sa hanbili vystrčiť svoje hlávky vyššie nad stebľa tráv. Niekoľko metrov odo mňa počuť akýsi šuchot. To milovník ticha a lesného pokoja – hlucháň hôrny si pochutnáva na daroch lesa. Velkooká červienka si zasa maškrtí na čučoriedí. Medveď, rys, hlucháň či srnka si tento fungujúci zázrak prírody nezničia. No najmocnejší vládca planéty má dosť sily a prostriedkov na to, aby ho zničil.

Prešlo mnoho zím, jarí, liet a jesení. Veľa vody pretieklo lesnými dolinami. Stúpam s malým Jankom jarným lesom rovnakým chod-

níkom ako v minulosti. Malé chlapča si veselo poskakuje. Pri pohľade na neho sa v duchu vraciam do mojich detských liet. Uvedomujem si, že som nebol vôbec inakší. Kráčame pomaly ďalej a mňa sa zmocňuje stále väčší a väčší strach. Strach z jeho zvedavých otázok, na ktoré sú len veľmi smutné a boľavé odpovede.

Vykračujeme si pustou krajinou, kde nás obklopujú stovky mŕtvych stromčekov. Vôňa jarného lesa, akú som poznal z detských rokov, je nenávratne preč. Omamuje nás nepríjemný zápach všakovakých dymov.

„Ujo Paľo, to je tá vôňa jarného lesa, o ktorej si mi tak veľa rozprával?“ spytuje sa ma zvedavý Janko.

Do kútikov očí sa mi tlačia slzy. Odvraciam tvár, aby to jeho bystré oči nevideli.

„Ujo, prečo plačeš?“ pýta sa ma.

Vysvetľujem mu, že to nie je vôňa jarného lesa, ale zápach z dymiacich komínov, čo vidíme na okolí. Viem, že Janko už nikdy nezacíti tú najomamnejšiu vôňu jarnej prírody vykúzenú zmesou sviežeho dychu najrozmanitejších lesných a lúčnych kvietkov.

Zakvitnutá lipa malolistá

Putujeme ďalej s mojím malým priateľom Jankom horúcim letom. Chôdza v horúčave je ťažká. Janko preskakuje vyvrátené pne a mňa zas obklopujú strašidelné pohľady na les, ktorý už vôbec nepoznám. Veď sa už vlastne na les nepodobá. V duchu sa opäť vraciam o niekoľko desiatok rokov späť, keď som tu obdivoval sýtozelených junákov a pil najlepší nápoj zo zelenomodrej rieky.

Z uvažovania ma vyrušila tá pre mňa najkrehkejšia otázka malého Janka: „Ujo, a kde sa napijeme tej zázračnej vody, ktorú si vždy toľko vychvaľoval?“

Skláпам oči a vysvetľujem mu, že tu už veru voda nepotečie, lebo les je mŕtvy. Janko bystrými očami naznačil, že všetkému rozumie. Vyťahujem z tašky fľašku čaju a podávam mu ju.

„Nechcem čaj, ale vodu z lesnej bystrinky!“ znela jeho odpoveď.

V mysli som už nenašiel na toto odpoveď. Janko mi utrel mokré líca.

Po chvíľke sa mi prihovril: „Ujo, prepáč, no ja by som sa chcel tiež napiť z takého potoka, ako si kedysi pil ty. Túžim zažiť ten pocit šťastia, keď sa budem člapkať v lesnej bystrinke... Nepotrebujem vyrobené nápoje, chcem len ten najlepší nápoj.“ Janko sa zadíval do nekonečna a po malej chvíľke stíchol.

Kráčame ďalej jesenným lesom. Janko sa na túto prechádzku nesmierne tešil. Veď z môjho rozprávania vedel, že práve jesenný les je najkrajší a že nikde inde nemožno vidieť toľko farieb ako tu. Túlame sa po vyprahnutej sivočiernej tráve a ustatý Janko si sadá na zaprášený koberec machov.

„Ujo, prečo sú tieto machy také čierne?“ prihovára sa mi.

Ja mu na to hovorím: „Machy bývali kedysi zelené, no teraz sú čierne od prachu z komínov tovární a z výfukov áut.“

Nestačil som dopovedať a už ma zráňa ďalšou otázkou: „Kde sú tie farby jesene, o ktorých si mi toľko hovorieval? Už sme tu boli na jar, cez leto i teraz sme tu a ja stále vidím len ten istý obrázok.“

A kde sú tie sladučké červené maliny? Tak veľmi by som ich chcel ochutnať. Ujo, a kde je srnka a rys, ktoré tak dôverne poznám z tvojich rozprávok? Ukáž mi aspoň jeden poklad lesa.“

Rozochvenými ústami sa snažím vysloviť pravdu. Nejde mi to. Hrmot padajúcich stromov, hučiacich motorových píl a traktorov ma vytrháva z uvažovania.

„Tak toto sú tie koncerty lesných vtáčikov?“ spytuje sa zvedavo.

Beriem Janka do náručia a chcem mu vypovedať všetko, no nedá sa, cítim v sebe tú najväčšiu vinu za to, že mu nebudem môcť ukázať už nič z toho, čo som ja ako malý chlapec v lese obdivoval. Spytujem si svedomie, prečo som to vlastne dopustil, či som tomu nemohol zabrániť. Janko mi v náručí zaspáva a ja sa vnáram do hustnúceho dymu veľkomesta.

Prichádzam domov a mladého priateľa ukladám pod perinu. Ráno podídem k posteli a vidím, že je akýsi vystrašený.

„Čo sa stalo?“ pýtam sa ho.

Janko mi hovorí: „Vieš, mne sa sníval taký strašidelný sen s tebou v lese. Ako sme boli spolu v mŕtvej hore, ako sme tam nenašli vodu, srnku... To bolo také strašné, že sa veľmi bojím. Ujo, povedz mi hneď, že to nie je pravda. Povedz mi, že les žije.“

Srnec lesný

 Jarný bukový les

a prechádzke v jarnom lese

Janko kráča v sprievode uja Paľa lesnou čistinkou. Jar v lese zamyká brány zimy a hrejivými lúčmi slnka plaší z neho posledné fliačky snehu.

Ujo Paľo vysvetľuje Jankovi, že už prichádza máj, lásky čas, keď celý celučičký les rozkvitne, keď zanôtia štebotaví vtáci. Nad obzorom sa zjavuje klin divých husí, ktoré hlasným gagotom ohlasujú všetkým, že nesú na krídlach z ďalekého juhu jar. Janko sa započúva do ľúbostnej pesničky vtáčika sediaceho na vrchole malého smreka. Ujo Paľo mu vysvetľuje, že je to červienka, ktorá sa vrátila len pred pár dňami.

„A kde bola celú dlhoočiznú zimu?“ pýta sa zvedavé chlapčiatko.

Ujo Paľo sa zadíva na opereného drobčeka s tehlovou hrudou a vysvetľuje: „Červienka zimovala až na juhu Európy.“

Pozorujú zázraky jarného lesa. Spoločne vstupujú doň a zdá sa im, že práve prekračujú prah najväčšej komornej siene. Vítajú ich desiatky vtáčích hrdielok. Všetko tu šteboce. Láska tu poletuje od stromčeka k stromčeku, od kríka ku kríku, od kvietka ku kvietku... Obaja návštevníci lesa ju cítia vo vzduchu, čo vydychujú vyfintené jedličky.

Janko zbadá bystrú veveričku, ako mizne v korune storočného smreka. Vietor si pohráva s čerstvým lístím bukov a javorov. Ten zázračný šum roztaví a obmäkčí i to najtvrdšie srdce a unesie i toho najchladnejšieho človeka do rozprávkového sveta snov.

Dvaja veľkí obdivovatelia blúdžia jarným lesom a vchádzajú do bukovej hory presiaknutej vôňou bielulinkých konvaliniek. Zdá sa im, že stoja pred najväčším a najvoňavejším kobercem na svete. Zastavujú sa pred ním a boja sa urobiť čo len krôčik, aby tento koberec nežných kvietkov neporušili...

Ujo Paľo sa nakloní k Jankovi a tíško mu pošepne: „Takýto koberec utkaný z voňavých konvaliniek vo svete ľudí nemáme. Môžeme len závidieť plachej srnke, veveričke či plačlivej červienke tolku nádheru.“

Omamná vôňa z konvalinkových kalíškov ich oboch unáša závratnou rýchlosťou zo sveta ľudí.

Po detskom lietaní v rozprávkovom svete sa dvaja spolutníci ocitajú opäť v bukovej sieni. Pod malým kríkom Janko zbadá krásne kvety – papučky. V jeho zvedavých očiach ujo Paľo vyčíta otázky.

„Vieš, Janko, len naša príroda vie šiť takéto krásne papučky. My, ľudia, sme na to prislábi. Máme však dost sily na to, aby sme túto voňajúcu nádheru zničili.“

Janko sa díva na kvietok s otvorenými ústami. Ešte nikdy nič také nevidel. Pozoruje, ako usilovná včiel-

ka lezie do žltého kvietka. Vie, že to príroda jej dala právo, aby zachovala tento zázrak do nekonečnej budúcnosti.

Poberajú sa bukovým lístím, pohľadom sa lúčia s voňavými konvalinkami a zlatistými papučkami. Veria, že každý návštevník lesa je a bude rovnako šťastný ako oni dvaja. Ich cesta pokračuje smrekovou mladinkou, keď tu zrazu z maličkého stromčeka vyfrknú akési vtáčatko. Ujo Paľo ako skúsený znalec prírody odhrňa vetvičky a v pazuche smriečika nachádza guľovité hniezdo uvité z machu a vystlané jemnučkými chlôpkami srsti. Uprostred tejto najteplejšej kolísy sa zablyslu štyri blankytne modré vajíčka.

„To sú vajíčka vrchárky, ktorá s obľubou vyspevuje na vrcholci smrečka,“ hovorí ujo Paľo.

Rýchlo upravuje okolie hniezda, aby budúca mamka vrchárka nespozorovala, že tu niekto bol. Janko je šťastný, že videl aj domček tohto malého nenápadného vtáčaťa. Vie, že musí rýchlo odísť, lebo každý obyvateľ lesa má rád pokoj.

Ujo Paľo sa na okraji mladiny zastaví a vysvetľuje Jankovi, že len zázračná príroda je schopná takýchto kúziel, keď sa z kvietka stane plod, keď maličké semienko vyrastie v strom, keď z krôpkatého vajíčka sa vykluje mláďatko...

Dvaja kamaráti opúšťajú k večeru zelený les a lúčia sa s ním: „Dobrá noc, zelené jedličky, štebotavé vtáčatka, dobrú noc i tebe, voňavé papradie a zelené ihličie...“

Malý Janko sa už teší, že v jedno letné ráno ho ujo Paľo vezme opäť do lesa, aby mu ukázal iné, tentoraz letné zázraky.

Letný bukový les

Prechádzka letným lesom

Dvaja nerozluční spolupútnici, ujo Paľo a malý Janko, kráčajú tmavozeleným letným lesom. Horúce slniečko vysoko na oblohe rozpáľilo hlávky mohutných bukov. Len tu, v zelenom tieni chladného lesa, povieva vlhký vetriček. Jarčeky potu im stekajú po lícach a vysmädnutí si sadajú na vankúšik machov popretkávaný svetlozelenou vzorkou lišajníkov.

Z neďalekej doliny dolieha zurčanie horskej bystriny a ako zázračná sila ich unáša z ľudského zhonu a napätia. Janko zabúda na všetky povinnosti. Hlások bystriny pohľadza duše a zdá sa im, že sú v raji ticha, aké nikdy nenašli vo svete ľudí. Pomaly, bez slova vstávajú a krá-